

TERRORIZMUS ÉS BIZTOSÍTÁS

dr. Hergert Ottó (biztosítási szakértő, a biztositasiblog.hu szerzője)

ÖSSZEFOGLALÓ

A cikkben bemutatásra kerül a terrorizmus és a biztosítás kapcsolata. Először a terrorizmus történetéről és a 2001. szeptember 11-i terrortámadások következményeiről esik szó biztosítási szempontból. Ezt követően nemzetközi kitekintést kaphat az olvasó arról, hogy más országokban miként történik a terrorizmus kockázatainak kezelése, és hogyan értelmezik a biztosítók magát a terrorizmust mint kockázatot.

Áttérve a magyar biztosítási piacra, bemutatásra kerülnek azok a biztosítások, amelyeknél a terrorizmus kockázat jellemzően releváns mind a lakossági szektorban (lakásbiztosítás, utasbiztosítás, casco), mind pedig a vállalati szektorban (vagyonbiztosítás, felelősségbiztosítás, légi biztosítás, IT kockázatok).

SUMMARY

The relationship between terrorism and insurance is shown in the article. In the first part the 9/11 attacks and their consequences are approached from an insurance perspective, after that international terrorism insurance solutions are presented.

At the end of the article the Hungarian consumer and commercial terrorism coverage offered by the insurance market is analysed.

Kulcsszavak: terrorizmus, terrorizmus biztosítás, lakossági biztosítás, vállalati biztosítás

Key words: terrorism, terrorism insurance, consumer insurance, commercial insurance

JEL:H56, G22

DOI: 10.18530/BK.2017.2.82

<http://dx.doi.org/1018530/BK.2017.2.82>

A terrorizmus története biztosítási szempontból

2001. szeptember 11-e előtt az amerikai biztosítók általában nem zárták ki a feltételeikből a terrorizmus kockázatot, ebből következően külön díjat sem kértek ezért a kockázatért. Biztosítási piaci legendák szerint Larry Silverstein¹ a terrortámadások előtt nem sokkal vásárolt terrorizmus fedezetet a World Trade Center épületeire², és kétszeres kártérítést követelt, mert álláspontja szerint két támadás történt. Ez a legenda alapvetően abból táplálkozik, hogy egyes emberek azt feltételezik, hogy voltak olyanok, akik előre tudtak a támadásokról, és ezért hoztak olyan pénzügyi döntéseket, amelyekkel nyereséget tudtak elérni.

Larry Silverstein 1980-ban kezdte el építeni a 7 World Trade Centert, mely két kisebb irodaház volt az ikertornyok mellett, majd meg kívánta szerezni az egész World Trade Center komplexumot, ami a 2001 júniusában kötött 99 éves lízingszerződéssel sikerült is. Sokak szerint ekkor döntött arról, hogy vásárol az épületekre terrorizmus fedezetet. Ez azonban sok feltételezésből indul ki, főként abból, hogy korábban nem volt ilyen biztosítása az épületeknek, továbbá a terrorizmus fedezet opcionálisan választható lett volna, és ő tudott arról, hogy meg fogják támadni az ikertornyokat.

Ugyanakkor Silverstein nem az egyedüli lízingbe vevője volt az épületnek, hanem tagja volt egy konzorciumnak, amelynek további résztvevői voltak a GMAC Commercial Mortgage, a Westfield America Inc. és a Lloyd Goldmanis. Ezeknek a cégeknek együttesen volt joguk dönteni arról, hogy milyen biztosítást vásároljanak az épületkomplexumra. Ahogy ennek a fejezetnek az elején írtam, az USA-ban gyakorlatilag 2001-ben nem létezett különálló terrorizmus fedezet, hanem a biztosításokból egyszerűen nem voltak kizárva a terrorcselekmények által okozott károk. Bármennyire is elképzelhetetlennek tűnne ez ma, abban az időben az amerikai biztosítók a terrorkockázatot nagyon alacsonynak tartották, így nem foglalkoztak vele. Például 1993-ban terroristák bombát robbantottak a World Trade Center északi tornya alatti garázsban egy teherautóban azzal a tervvel, hogy ettől az északi torony bele fog dőlni a déli toronyba, és több ezer embert meg fog ölni.³ Mivel a terrorizmus fedezet nem volt kizárva, így a biztosítók megközelítőleg 510 millió dollár kártérítést fizettek ki. Ebből következően feltételezhető, hogy a terrorizmus fedezet része volt 2001-ben is a fedezetnek anélkül, hogy ez a szerződők részéről külön választást, egyedi fedezetkiterjesztést igényelt volna. Általánosságban elmondható, hogy a lízingszerződések kötelezően előírják, hogy a lízingbe vevőnek biztosítást kell kötnie a lízingelt épületekre, így a befektetői csoportnak nem volt választása: kénytelenek voltak biztosítást kötni, és a kor jellemző biztosítási feltételei fedezetet nyújtottak terrorcselekmények kockázataira is. Az valóban igaz, hogy a biztosítók egyetlen biztosítási eseménynek tekintették a terrortámadást, aminek következtében a biztosítási szerződés szerint az egy biztosítási esemény esetén kifizethető maximumot, azaz 3,55 milliárd dollár kártérítést akartak fizetni, amit Silverstein vitatott. Silverstein bírósághoz fordult, és megegyezett a biztosítókkal peren kívül, így azok 4,55 milliárd dollárt fizettek ki kártérítésként, azonban az ikertornyok becsült újjáépítési költsége 9 milliárd dollárra tehető.

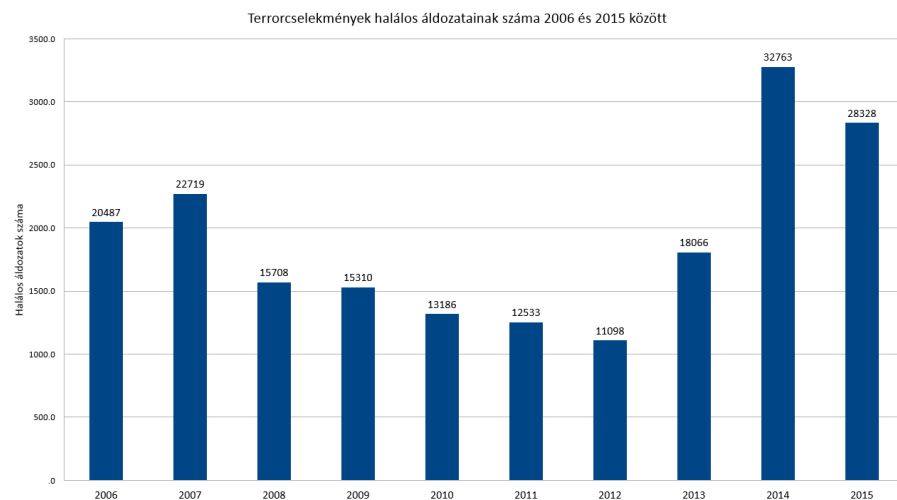
A 2001. szeptember 11-ei terrortámadásoknak volt egy azonnali következményük, ami a biztosítókat cselekvésre kényszerítette. Felmerült annak a lehetősége, hogy légi járművekkel további hasonló terrorkiállítások történhetnek a világban. A biztosítóknak és a viszontbiztosítóknak át kellett gondolniuk az eddigi üzleti modelljeiket, díjazásaikat, feltételeiket. A tulajdonosok elvárása volt, hogy a biztosítók kontrollálják ezt a kockázatot, amelyről azonban az új helyzetben nem tudták, hogy mekkora valójában. Ennek következtében a biztosítók hat nappal később, 2001. szeptember 17-én felmondták az összes háborús kockázatot tartalmazó légi jármű fedezetet, mivel az addigi feltételekkel nem vállalták a továbbiakban a kockázatot.

A 2001-et követő években világszerte folytatódta a terrorista támadások, ezek halálos áldozatainak száma a 2014-es évben érte el a legmagasabb számot (32 763 fő, 1. ábra).

A terrorizmus helyzete 2016-ban

A MARS 2016-os terrorizmusról szóló beszámolója⁴ alapján 2014-ről 2015-re a terrorista támadások száma 13 százalékkal, a halálos áldozatok száma 14 százalékkal csökkent, azonban még mindig 28 328 ember halt meg 2015-ben terrorista támadás következtében (1. ábra).

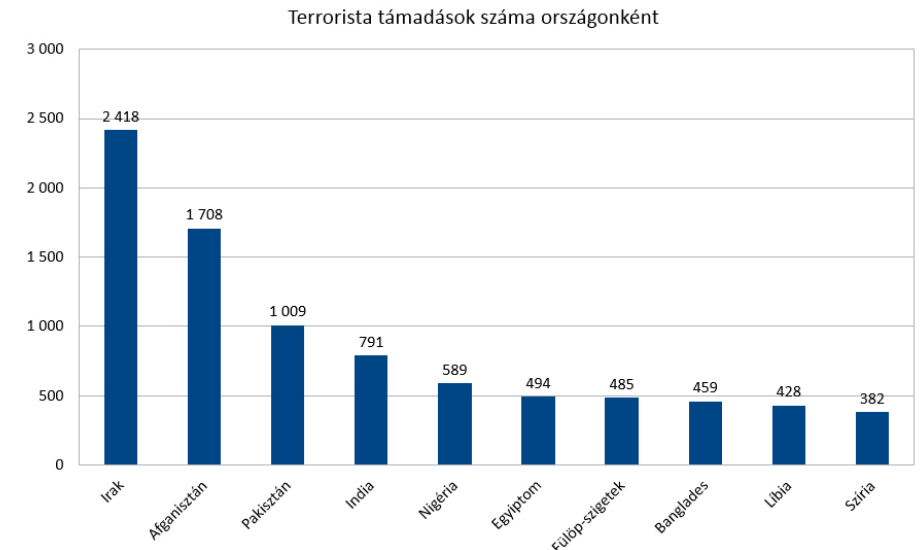
1. ábra: Terrorcselekmények halálos áldozatainak száma 2006 és 2015 között



Forrás: Statista (<https://www.statista.com/statistics/202871/number-of-fatalities-by-terrorist-attacks-worldwide/>)

A 2. ábrán látható, hogy 2015-ben a legtöbb terrortámadást nem Európában követték el, hanem olyan országokban, ahol polgárháború zajlik. Irakban naponta több mint hat terrortámadás történik, míg a lista végén szereplő Szíriában is több mint egy.

2. ábra: Terrorista támadások száma országonként



Forrás: Statista (<https://www.statista.com/statistics/236983/terrorist-attacks-by-country>)

Megállapítható, hogy a fejlett világban az 1990-es és 2000-es években a terroristák fő célpontjai a nagy értékű objektumok voltak, azokban akartak kárt okozni. Az elmúlt években azonban változás figyelhető meg a célpontok jellegében: a terroristák célja ma már leginkább az, hogy a lehető legtöbb halálos áldozatot okozzák, olyan helyeken, ahol nagy tömeg található. Mostanra már nem az a cél, hogy vagyoni kárt okozzanak, és ezáltal kapjanak médiafigyelmet, hanem hogy az emberekben félelmet keltsenek, és ezáltal elbizonytalanítsák őket.

Míg a terroristák korábbi célválasztásai lehetővé tették a főbb célpontok azonosítását, és lehetőség volt arra, hogy ezek védelméről gondoskodjanak az érintettek, az új gondolkodásmód biztosítási és biztonsági szempontból már sokkal nehezebben kezelhető helyzetet teremt. Ha megvizsgáljuk az elmúlt egy év jelentős európai terrorcselekményeit, akkor a nizzai (2016. július 14.) vagy a berlini (2016. december 19.) támadás esetén olyan helyet kerestek a terroristák, ahol sok ember tartózkodott egy időben, és az adott helyszínek teljes védelmét szinte lehetetlen biztosítani. Emellett az elkövetés eszközei a leghétköznapiabb, szinte bárhol és nagy számban hozzáférhető, gyakorlatilag őrizetlen eszközök voltak (teherautók, kamionok). Ez azt is jelenti, hogy a titkosszolgálatoknak is át kellett helyezniük a hangsúlyt a megelőző felderítésre, mivel ha már kamiont szerzett a támadó, akkor azt szinte lehetetlen beazonosítani és megtalálni.

Elvezet minket a jelenkori terrortámadások karakterisztikájának lényeges eleméhez: ma már a támadásokat sok esetben nem csoportosan követik el, hanem egyének, akik lehet,

hogy időben egyszerre cselekszenek, de egymástól elkülönülten is akcióba tudnak lépni. Ezeket a támadókat magányos farkasoknak nevezik.

A terrorista csoportok a közösségi média erejét használják fel, azon keresztül keltenek félelmet, illetve toboroznak tagokat. A terroristák között – főként az Iszlám Állam terror-szervezet esetében – megfigyelhető azon személyek növekvő köre, akik már a második/harmadik generáció óta az adott országban élnek, azonban megnyerhetőek arra, hogy az országuk ellen forduljanak ilyen formában.

A terrorcselekmények jelentős gazdasági hatásaival is számolni kell:

- az utazók jelentős hányada mondja le a foglalásait a kockázatosnak tekintett turistapadicsomokba, ami jelentős veszteséget okoz a teljes turisztikai iparágnak
- az Air France-KLM légitársaságnak 76 millió dollár kiesése keletkezett a párizsi terror-támadások következtében.⁵
- a légitársaságok, szállodalánckok, utazási irodák részvényeinek árfolyama csökkent a tőzsdéken a támadások hatására.

■ A terrorcselekmények jelentős gazdasági hatásaival is számolni kell.

Nemzetközi kitekintés

A következőkben bemutatásra kerül, hogy azokban az országokban, ahol egységes szabályozás készült, ott milyen megoldásokat alakítottak ki⁶ (OECD, Terrorism risk insurance by country, 2017). Egyes országokban a piaci biztosítók fogtak össze, más országokban állami garanciavállalással történik a terrorkockázatok kezelése, és van, ahol a biztosítók részéről önkéntes, míg más országokban kötelező a belépés a rendszerbe.

Amerikai Egyesült Államok

2002. november 26-án írta alá George W. Bush elnök a Terrorism Risk Insurance Act-et (Terrorizmus Kockázat Biztosításáról szóló törvény, a továbbiakban: TRIA). A TRIA egy viszontbiztosítási rendszer, amelyet az amerikai kormányzat működtet, hogy a terrorizmus által okozott károkra megfelelő fedezetet nyújtson, mivel a 9/11-es támadások után kockázatokat nem lehetett biztosítani. A biztosítóknak a beszedett díjak meghatározott százalékát be kell fizetniük ebbe az állami alapba. A viszontbiztosítás abban az esetben térít, amennyiben a kár az 50 millió (2006), illetve később 100 millió (2007) dollárt meghaladja. További feltétel, hogy az amerikai pénzügyminiszter, belügyminiszter és a legfőbb ügyész együttesen nyilvánítja az adott cselekményt terrortámadásnak.

Amennyiben a TRIA viszontbiztosítás térít, az adott direkt oldali biztosító fizette kezdetben a kár 10 százalékát és ez a TRIA VB program a 90 százalékát, majd 2007-től ez az arány 15-85 százalékra módosult.

Ausztrália

2003-ban került megalakításra az Australian Reinsurance Pool Corporation (ARPC, Ausztrál Viszontbiztosítási Pool Társaság), melyet azért alapított az ausztrál kormány, hogy a gazdaság működőképességét fenntartsák a terrorizmus veszéllyel szemben. Az ARPC maximális kitétségét 10 milliárd AUD-ban (~7 milliárd euró) határozták meg, és amennyiben ez az összeg kimerül, akkor az összes károsult kárigényét arányosan csökkentik. Abban az esetben, ha az illetékes miniszter terrorizmusnak minősít egy eseményt, akkor a jogszabályban meghatározott biztosítások esetén a biztosítók kötelesek a terrorizmussal okozott kárt megtéríteni, függetlenül attól, hogy kizárták-e ezt a kockázatot vagy sem. Az ARPC viszontbiztosítási fedezetet kínál a vállalati biztosításokra, ipari biztosításokra és a farmok esetében az üzemszüneti kockázatokra. Az ausztrál biztosítótársaságok szabadon választhatnak, hogy az ARPC-nél helyezik el a terrorizmus kockázatot, vagy máshol vásárolnak viszontbiztosítást ezekre a kockázatokra. A díjazási metódus irányítószám alapján.

Ausztria

A Verband der Versicherungsunternehmen Österreichs (VVO, Osztrák Biztosítók Szövetsége) 2002-ben felállított egy együtt- és viszontbiztosítási poolt a terrorizmus kockázatok kezelésére. A pool felállításának célja az volt, hogy megfelelő fedezetű biztosítást nyújtson terroreseményekre. A belépési lehetőség nyitott az Ausztriában biztosítást kínáló biztosítók és viszontbiztosítók számára, 99 százaléka tagja is lett a poolnak. Az osztrák piac kisméretű, és viszonylag alacsony a terrorizmus kockázata, ezért a biztosítók összefogtak a kockázat egymás közti porlasztása érdekében. Az osztrák kormány úgy döntött, hogy a pool számára nem nyújt kezességet vagy állami garanciát. A pool fedezetet nyújt a szállítmánybiztosítás kivételével az összes vagyonsbiztosításra szerződésenként 5 millió euróig káronként és évente összesen.

Belgium

Belgiumban 2008-ban került megalakításra a Terrorism Reinsurance and Insurance Pool (TRIP, Terrorizmus Viszontbiztosítási és Biztosítási Pool). Célja, hogy anyagi kompenzációt nyújtson azoknak, akik terrortámadás következtében veszteséget szenvedtek, továbbá fenntartsa a biztosítási szektor működőképességét. A TRIP-ben való tagság önkéntes alapú, azonban a Belgiumban működő biztosítótársaságok 95 százaléka csatlakozott a poolhoz. A TRIP-nek 1 milliárd eurós limit áll a rendelkezésére, azonban egy biztosított ingatlan esetében maximum 75 millió eurót fizet. A TRIP mögött részben állami garanciavállalás is áll.

Dánia

A Dán Parlament 2008-ban fogadta el a terrorizmusbiztosítási törvényt, amely biztosítási védelmet nyújt az olyan ingatlanokra, vonatokra, autókra és hajókra, amelyeket terrortámadás ér. A dán szabályozás fedezi a nukleáris, biológiai, kémiai és radioaktív kockázatokat is.

A rendszerbe a nem-életbiztosítóknak kötelező belépni, valamint az összes tagnak hozzá kell járulnia a rendszer működtetéséhez. A kockázatok egy részét az üzleti biztosítók maguk között porlasztják, és amikor ez a keret kimerül, akkor belép az állami garanciavállalás 15 milliárd dán koronáig (~2 milliárd euró).

Egyesült Királyság

1993-ben alapították a Pool Re-t (PR, Viszontbiztosítási Pool), mivel a terrorizmus kockázatot a londoni biztosítási piacon korlátozottan lehetett csak biztosítani. Az észak-ír helyzet miatt szükségessé vált egy biztosítási megoldás kidolgozása, azonban Londonban és Anglia több területén is számtalan terrortámadás történt. Az angol kormány kezességet vállalt, hogy amennyiben a PR kimerülne, akkor a károkat megtéríti. A PR eddigi fennállása alatt több mint 600 millió angol font kárt fizetett ki, a legnagyobb kifizetése – 262 millió angol font – az 1993-as bishopsgate-i robbantás után történt. A 2001-es New York-i terrortámadásig a PR csak azon dologi károkat térítette, amelyek terrortámadással kapcsolatos tűz és robbantás következtében keletkeztek. A biztosítási piacon ekkor már elérhető volt egy szélesebb fedezet, amely ugyanakkor szeptember 11-e után már nem volt viszontbiztosítható. Ezért a PR fedezetét bővítették, de számított az is, hogy a terrortámadásokat már sokkal többfajta eszközzel véghez lehetett vinni. A poolban nem kötelező részt venni, azon biztosítók azonban, amelyek a PR tagjai lesznek, kötelesek terrorizmus fedezetet kínálni az előre meghatározott tarifa alapján. A tagok kötelesek évente pontos adatokat közölni az általuk kezelt portfólióról.

Franciaország

1986-tól kezdődően a francia jog kötelezővé tette a biztosítók számára a terrorizmus kockázat fedezetét azon terrorcselekményekkel összefüggésben, amelyek Franciaországban vagy Franciaország tengerentúli megyéiben és területein történnek. 2001 után a nagy kockázatokra, ahol a TSI (Total Sum Insured, azaz teljes biztosítási összeg) 20 millió eurónál magasabb, illetve a kis és közepes kockázatokra (ahol a TSI nem éri el a 20 millió euró összeget) létrehozták azt a viszontbiztosítási rendszert, amely a francia állam kezességvállalásával korlátlan limitet biztosít a terrorizmussal összefüggésben okozott károokra. 2006-tól kezdődően kötelező a nukleáris, biológiai, kémiai és radioaktív kockázatokat is vállalniuk a biztosítóknak.

A terrorkockázatok díjazása függ a teljes biztosítási összegtől, azonban a különböző ágazatokban is eltérő díjak kerülnek felszámításra ebben a viszontbiztosítási rendszerben.

Hollandia

2003-ban Hollandiában megalapították a Nederlandse Herverzekeringsmaatschappij voor Terrorismeschaden N.V.-t (NHT, Terrorizmus Károk Holland Viszontbiztosítója) abból a célból, hogy terroresemények bekövetkezése esetén is biztosítani tudják a biztosítási piac folytonos működőképességét. Az NHT lehetőséget nyújt a biztosítók számára, hogy évente maximum 1 milliárd euróig biztosítani tudjanak terrorkockázatokat. A biztosítók, amelyek az NHT viszontbiztosítását igénybe veszik, vállalják, hogy minden terrorkockázatot itt helyezik el. Ezzel elkerülhető az NHT biztosítási portfóliójában a kontraszelekció, azaz kizárólag a rossz kockázatok elhelyezésének a veszélye. Egy biztosított számára a legnagyobb kifizethető összeg 75 millió euró. A holland állam kis részben kezességet vállal az NHT-ért 50 millió euró erejéig.

India

2002-ben az indiai nem-életbiztosítók alapítottak egy biztosítási poolt, mivel a nemzetközi viszontbiztosítási piacon nem tudtak viszontbiztosítási fedezetet vásárolni az indiai kockázatokra. A poolnak tagja az összes indiai nem-életbiztosító, és az összes Indiában vállalt terrorizmus kockázat ezen keresztül kerül viszontbiztosításra. Az indiai rendszer mögött nem áll állami fedezetvállalás. A pool kárhányada 13,3 százalék, a legnagyobb kifizetése a Mumbaiban 2008. november 26-án bekövetkezett terrortámadás után történt, amely 3 769 millió INR (~53 millió euró) volt. Indiában a terrorizmus fedezetet különállóan lehet megvásárolni.

Izrael

Az izraeli rendszert 1961-ben alapították, olyan kompenzációs alap, melyet az állam finanszíroz. A fedezet kiterjed a háború és terrorizmus által okozott károokra. Az alap fedezi a közvetlen és a közvetett károkat is. A vagyonszerzési adó 15 százaléka folyik be ebbe az alapba, melyből a kifizetéseket teljesítik. Az izraeli megoldás kiterjed az Izraelen kívül bekövetkezett károokra is, akár repülőgépen, akár hajón történtek.

Németország

A Gesamtverband der Deutschen Versicherungswirtschaft (GDV, Német Biztosítók Szövetsége), valamint viszont- és direktbiztosítók 2002-ben megalapították az EXTREMUS Versicherungs AG-t. Ez a megoldás fedezetet nyújt biztosítottanként 1,5 milliárd euróig dologi károk és üzemszüneti veszteségek tekintetében. Az állami garancia 2,5 milliárd euró felett lép be, ennek keretében a német állam 7,5 milliárd euró erejéig téríti meg a károkat.

A német biztosítók az alapfedezetből 25 millió euróig nem zárják ki a terrorizmussal összefüggésben keletkezett károkat, az ezen összeg fölötti károk esetében lép be az EXTREMUS Versicherungs AG. A díjazás 3 zónát különböztet meg a népesség számának koncentrációja és egyéb kockázati tényezők figyelembevételével.

Oroszország

2001-ben megalakult a Russian Anti-Terrorism Insurance Pool (RATIP, Orosz Terrorizmus Ellenés Biztosítási Pool), melybe a biztosítók részéről a belépés önkéntes alapon történik. A célja az egyének és jogi személyek biztosítása az Orosz Föderáció területén. A RATIP-nak 22 tagja van, és 240 millió USD kapacitással rendelkezik. Állami kezességvállalás hiányában a kockázatokat más európai viszontbiztosítóknál helyezi el.

Spanyolország

1941-ben alapították a Consorcio de Compensación de Seguros-t (CCS, Biztosítási Kártérítési Konzorcium), melynek elsődleges feladata volt a spanyol polgárháború után a kimerült biztosítási piacot segíteni a jelentős károk megtérítésében. 1954-et követően a működése kiegészült természeti katasztrófákkal és terrorizmussal is. A spanyol biztosítási piacon a terrorizmus fedezetet tartalmazniuk kell a biztosításoknak, emiatt a biztosítók külön biztosítási díjat szedhetnek a biztosítottaktól, melyet egy tarifa szabályoz. 1987–2015 között a CSS összesen 425 millió eurót fizetett ki terrorizmussal kapcsolatos káresemény következtében. A CSS mögött teljes állami kezességvállalás is áll.

A terrorkockázatok biztosítása Magyarországon

A magyar biztosítási piacon nem létezik az előzőekben felsoroltaknak megfelelő biztosítási pool vagy állami kezességvállalás a terrorizmus kockázatokra. Általánosságban a biztosítási feltételek kizárják a terrorkockázatokat, azonban a vállalati biztosítások területén lehetőség van ezen kockázatok biztosítására. A lakossági termékek körében az utasbiztosításoknál látható, hogy a biztosítók foglalkoznak ezzel a kockázattal, és különböző megoldásokat alkalmaznak, hogy az ügyfelek rendelkezzenek biztosítási fedezettel.

A biztosítók között nem létezik egységes definíció a terrorizmus meghatározására.

Magyarországon 1991. december 23-án történt egy robbantásos merénylet, melyet a Szovjetunióból kivándorló zsidók ellen követtek el német szélsőbaloldali terroristák (Horst Ludwig Meyer és Andrea Klump). A terrorcselekménynek halálos áldozata nem volt, azonban a buszt

kísérő két rendőr súlyosan, illetve a busz utasai közül négy személy könnyebben megsérült, a robbantás környezetében 300 méteres sugarú körben az ablakok betörték.

Hogyan definiálják a magyar biztosítók a terrorizmust?

A biztosítók között nem létezik egységes definíció a terrorizmus meghatározására. A két piacvezető biztosító terrorizmus definíciója is eltér egymástól, azonban alapvetően a kockázatból kizárt események között határozzák meg. A következőkben összehasonlítom a Generali Biztosító Zrt. és az Allianz Biztosító Zrt. kizárásait.

A Generali Biztosító Zrt. Vagyonőr vállalkozások all risks vagyonbiztosítási feltételei⁷ a következőket tartalmazza:

„Terrorcselekmény minden olyan magatartás, amelyet a hatályos magyar büntetőjog annak minősít. Különösen valamely személy vagy csoport – akár önállóan, akár valamely csoport, szervezet vagy kormány érdekében elkövetett – azon tevékenysége, amely során erőszakkal és/vagy ebből fakadó fenyegetéssel állást foglal politikai, vallási, ideológiai, etnikai célok mellett, illetve valamely kormány befolyásolásának és/vagy a lakosság vagy a lakosság bármely részének megfélemlítési szándékát tartalmazza.” „Terrorcselekménynek minősül továbbá minden olyan magatartás, amelyet az általános közfelfogás annak tekint.”

Az Allianz Biztosító Zrt. Cégmester Vállalkozásbiztosítási feltétele⁸ pedig a következőként definiálja:

„Terrorcselekmény alatt olyan, az állami szervek, más állam, nemzetközi szervezetek kényszerítésére és/vagy más állam alkotmányos és/vagy társadalmi és/vagy gazdasági rendjének megváltoztatására, megzavarására és/vagy nemzetközi szervezet működésének megzavarására és/vagy a lakosság bármely részének megfélemlítésére irányuló személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó, fegyverrel kapcsolatos cselekmény értendő, amelyet különösen politikai, vallási, etnikai, ideológiai vagy más hasonló célból egyénileg vagy szervezett (terrorista) csoportban követnek el. Terrorcselekményt követ(nek) el az(ok) is, aki(k) ugyanezen indítókából és célból jelentős anyagi javakat kerít(enek) hatalmá(uk)ba, és azok sértetlenül hagyását vagy visszaadását állami szervezethez vagy nemzetközi szervezethez intézett követelés teljesítésétől teszi(k) függővé. A személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó, fegyverrel kapcsolatos bűncselekmények alatt a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. tv. 261.§ (9) bekezdésének a) pontjában, illetve a terrorcselekményre vonatkozó mindenkor hatályos rendelkezésekben meghatározott bűncselekmények értendők.

Első ránézésre az tűnhet fel az olvasónak, hogy az egyik definíció hosszabb, mint a másik. Azonban van néhány lényeges különbség a két meghatározás között:

- A Generali feltétele nem tartalmazza a gazdasági rend megváltozását.
- A Generali feltétele nem tartalmazza nemzetközi szervezet működésének megzavarását.
- Az Allianz feltétele tartalmazza, ha váltságdíj fejében foglalnak el épületet vagy járművet.
- Az Allianz feltétele szerint akár egy tüntetés, amely átvált erőszakos megmozdulásba, is terrorcselekmény lehet.

- A Generali feltétele visszautal a Büntető Törvénykönyvre, azonban mire egy polgári bíróság kimondja, hogy ténylegesen terrorcselekmény történt, addig évek telhetnek el, amennyiben a polgári bíróság a pert felfüggeszti a büntető eljárás jogerős elbírálásáig.⁹ Ebben az időszakban függőben maradhat a kártérítés kifizetése.

- A Generali feltétele az „általános közfelfogásra” hivatkozik egy cselekmény minősítésénél. Álláspontom szerint a szerződéskötés időpontjában a felek nem ismerhetik, hogy egy jövőbeni eseményt miként fog minősíteni az „általános közfelfogás”, amely egy esemény kapcsán egyik napról a másikra megváltozhat, így erre a kizárásra való hivatkozás komoly bizonyítási nehézséget okozhat a biztosítónak.

- Az Allianz feltétele egy hatályon kívül helyezett törvényre utal vissza, 2013. július 1-jétől a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény a hatályos. Jogvita esetén kérdéses, hogy a biztosító tud-e hivatkozni olyan kizárásra, amely egy olyan jogszabályra hivatkozik, amelyet a bíróság már nem alkalmazhat.

Tekintettel arra, hogy Magyarországon még nem történt olyan cselekmény, amelynek esetében a biztosítók ezen kizárásait alkalmazták volna, és adott esetben bíróság döntött volna ezek pontos és korrekt megfogalmazásáról, így a kizárások összehasonlítása csupán elméleti jelentőséggel bír.

A terrorizmus kockázata a lakossági biztosításokban

Lakásbiztosítás

A piacvezető biztosítók elérhető lakásbiztosítási termékeit elemezve megállapítható, hogy jelenleg a a terrorizmus kockázatra nem nyújtanak fedezetet. Tekintettel arra, hogy – amint a bevezetőben is írtam – a terroristák fő célpontjai nem a lakások, így ezen kizárás nem tekinthető lényegesnek az esetek többségében. Ez alól kivétel lehet, amennyiben társasházi lakás olyan helyen helyezkedik el, amely lehetséges terrorista célpont közelében van. Ilyenek lehetnek például azok a belvárosi lakások, amelyek kormányzati épületek közelében találhatóak. Mivel a kormányzati épületek elleni robbantásos támadás esetén a környező épületekben is nagy valószínűséggel kár keletkezik, így ezek a károk a feltételek alapján nem térülnek.

Gépjármű casco biztosítása

A casco biztosítások esetében is elmondható, hogy a biztosítók kizárják a terrorcselekmények következtében keletkező károkat. Itt leginkább a közterületen parkoló autók lehetnek veszélyben, és ebben az esetben is a robbantás okozta anyagi kár lehet jelentős.

Utásbiztosítás

Úgy gondolom, hogy a mai világban a lakossági és üzleti utazók vannak leginkább kitéve annak, hogy olyan helyre utazzanak, ahol terrorcselekmény következhet be, tekintettel arra, hogy Magyarországon a terrorveszély szintje alacsony. A terroristák kedvelt célpontjai a turista-paradicsomok, hiszen az ezeken a helyszíneken elkövetett cselekménnyel képesek elérni, hogy az emberek féljenek az utazástól, illetve az adott turistacélpontba jóval kevesebben utazzanak.

Az alábbi biztosítók feltételeit hasonlítottam össze a terrorkockázat szempontjából:

- Aegon Zrt. a feltételében¹⁰ a sürgősségi orvosi kezelés költségét 5 millió forintban határozza meg, a sérült személy, illetve holttest hazaszállítását pedig 1-1 millió forintban.
- AIG Europe Ltd. Magyarországi Fióktelepe a feltételében¹¹ kizárja a terrorkockázattal kapcsolatos bárminemű térítést.
- Allianz Biztosító Zrt. utásbiztosítási feltétele¹² szerint nem fedezi a biztosítás a terrorcselekménnyel kapcsolatos igényeket, kivéve az egészségügyi segítségnyújtást, sürgősségi esetekre szóló betegségbiztosítást és a poggyászbiztosítást a megadott limitösszeg erejéig.
- Colonnade Insurance S.A. Magyarországi Fióktelepe feltételei¹³ szerint a biztosítási limitösszeg erejéig megtéríti a sürgősségi baleseti ellátást, amennyiben az adott ország nem szerepel a Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma által utazásra nem javasolt országok listáján.
- EUB Zrt. utásbiztosítási feltétele¹⁴ szerint a biztosító téríti az orvosi és mentési költségeket, hazaszállítást, illetve holttest hazaszállítását a biztosítási összegben belül, de legfeljebb 5 millió forint erejéig.
- Groupama Biztosító Zrt. feltétele¹⁵ szerint baleseti halált és baleseti rokkantságot nem térítenek, egyebekben a biztosítási összeg az irányadó az ellátások tekintetében. Poggyászkárok esetében nem térít terrorcselekmény kapcsán a biztosító.
- Vienna Life Vienna Insurance Group Biztosító Zrt. feltétele¹⁶ egy esetleges terrorcselekmény következtében szükségessé váló orvosi ellátás költségeit, valamint a Magyarországra történő hazaszállítás költségeit megtéríti 1-1 millió forint összeghatárig. A biztosító egy terrorcselekménnyel összefüggésben érintett összes biztosított személyre vonatkozóan összesen legfeljebb 30 millió forint összeghatárig térít.

A feltételekből egyértelműen kiolvasható, hogy a biztosítók foglalkoznak a terrorkockázattal, azonban:

- Az AIG Europe Ltd. Magyarországi Fióktelepe egyértelműen kizárja ezt a kockázatot, így semmilyen térítésre nem számíthat a biztosított.

- A térítési összegek nagyon sok esetben olyan alacsonyak, hogy a terrorcselekményben megsérült személy ellátását lényegében nem lehet fedezni belőle. Ezek inkább marketingeszköznek tekinthetők, azonban ha megsérül az egyik biztosított, akkor ez a marketingeszköz a visszájára fordulhat, amennyiben 1 vagy 5 millió Ft-ig téríti a biztosító a kárt (Vienna Life Vienna Insurance Group Biztosító Zrt., EUB Zrt., Aegon Zrt.), és a sérült személy ellátását nem

végzi el az adott intézmény, mert a biztosító egyszerűen nem fizet. A terrorcselekmények esetén a sérülések általában súlyosak, így komoly orvosi beavatkozásra lehet szükség, és a gyógyulási idő elég hosszú, ezekből adódóan a költségek is nagyon magasak lehetnek.

- Fogyasztóvédelmi szempontból kérdéses a Vienna Life Insurance Group Biztosító Zrt. által követett gyakorlat, hogy maximálja az egy biztosítás kapcsán kifizetett összeget a sérültek számától függetlenül. A fogyasztó nem tudja, hogy rajta kívül mennyien vásároltak ebből az utasbiztosításból, és kár esetén majd attól függ a számára megítélt aránylagos kártérítés, hogy hányan sérültek meg egyszerre.

- Azokat a biztosításokat tartom a fogyasztók szempontjából megnyugtatónak, amelyek a biztosítási összeg erejéig térítik a károkat, illetve fizetik a hazautazás költségeit is.

Vizsgáljuk meg, hogy a lakossági biztosítások esetében miért ilyen a biztosítók hozzáállása!

- **Vagyon- és casco biztosítás esetén:**

A biztosítók a kockázataik porlasztására viszontbiztosítást vásárolnak. A viszontbiztosítások esetében a terrorizmus kockázat kizárása teljesen elfogadott. Tekintettel arra, hogy Magyarországon a terrorcselekmények bekövetkezése nagyon ritka, és ennek a kockázatnak a fedezése nem jelentene versenyelőnyt egy biztosító számára, továbbá díjnövelő hatású lenne, így a biztosítók ezen nem változtatnak. Amennyiben a fogyasztók esetében lényeges döntési pont lenne a terrorkockázatok biztosíthatósága, akkor a biztosítók is változtatnának ezen az álláspontjukon.

A 2006-os őszi tüntetések esetében a biztosítók önkéntes alapon eltértek a biztosítási feltételekben foglalt kizárásoktól, és méltányossági alapon kifizették a zavargások által okozott károkat. Feltételezhető, hogy a terrorcselekmény esetében is hasonlóan járnának el, mindaddig, amíg ez a nyereségüket nem veszélyeztetné, ami azt jelenti, hogy a terrorcselekmények száma és hatása alacsony lenne.

- **Utasbiztosítás esetén:**

A biztosítók ezekre a kockázatokra is viszontbiztosítást vásárolnak. Azon társaságok esetében, ahol a terrorizmus kockázat ki van zárva, vagy alacsony a biztosítási összeg, feltételezhető, hogy a viszontbiztosítás is kizárást alkalmaz. Alacsony limit esetén a biztosító közvetlenül a saját eredménye terhére, ún. saját megtartásban vállalja ezeket a kifizetéseket, azonban az összegek alacsony szintjéből látható, hogy a biztosítók nem vállalnak túl nagy kockázatot: az 1 vagy 5 millió forintos térítés sem tekinthető jelentősnek egy biztosító eredménye szempontjából.

Azok a biztosítók, amelyek fedezik a terrorizmussal kapcsolatos károkat a limitösszeg erejéig, azok olyan viszontbiztosítást vásárolnak, mely feltételezhetően tartalmazza a terrorizmus kockázatot.

Vállalati biztosítások

Vagyon- és üzemszünet-biztosítás

Amikor egy terrortámadás képeit látjuk, akkor az áldozatokon túl elsősorban az jut az ember eszébe, hogy mekkora kár keletkezett az épületben. Másik fontos tényező azonban, hogy az adott épületet mikor lehet újra használatba venni, mennyi idő a helyreállítás. Ez azért fontos, mert ezen időszak alatt az adott vállalkozás működésképtelen. Belgiumban a brüsszeli Zaventem repülőtéren 2016. március 22-én történt a terrortámadás, amely után a repülőtér április 3-ig teljesen bezárt, illetve utána is csak részlegesen nyitott újra, csak júliusban érte el a korábbi teljes kapacitását. Ilyen esetben az üzemszüneti költségek több millió euróba kerülhetnek naponta, ami egy több hónapos üzemszünet esetén jelentősen meghaladhatja a dologi kár értékét.

A vállalati vagyonbiztosítások esetén minden esetben kizárásra kerül a terrorizmus kockázat az alap vagyonbiztosítási fedezetekből. A magyar piacon működő biztosítóktól kétféle megoldás vásárolható. A biztosítók jelentős többsége, amennyiben náluk vásárol az ügyfél vagyonbiztosítást, fel tudja oldani a terrorizmus kizárását, és az így a fedezetbe (limittel vagy anélkül) visszaemelésre kerül. A másik megoldás, hogy egyes biztosítóknál lehet önállóan is terrorizmus fedezetre biztosítást kötni, ami azt jelenti, hogy akár vagyonbiztosítás nélkül is köthet az ügyfél csak terrorcselekménnyel összefüggésben felmerülő károokra biztosítást.

Ezen a területen a biztosítók az önrész mértékét jelentősen magasabb összegben határozzák meg, viszont a biztosítás díja jellemzően kedvező Magyarországon. Hazánkban ezt a biztosítást leginkább repülőterek, szállodák és bevásárlóközpontok vásárolják, illetve azok a cégek, ahol a tulajdonos ezt előírja.

Azonban a terrorizmus fedezet sem teljes körű: kizárásra kerülnek a háborús kockázatok és az úgynevezett radioaktív piszkos bombákkal, biológiai és kémiai módon elkövetett merényletek.

Felelősségbiztosítás

A Polgári Törvénykönyv alapján „aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól a károkozó, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható.” (6:519.§) Ebből azt a következtetést lehetne levonni, hogy ha a kárt egy terrorista okozza, és nem a biztosított, akkor nem áll meg a biztosított felelőssége. Azonban a kárt nemcsak tevélegesen lehet okozni, hanem mulasztással is. Ez azt jelenti, hogy a biztosítottnak gondolnia kellett volna egy ilyen esemény bekövetkeztére, azonban nem tett intézkedéseket, ezért bekövetkezett az esemény. Itt olyanokra érdemes gondolni, hogy kapott a biztosított egy fenyegető telefonhívást, de ennek ellenére nem tett óvintézkedéseket, a fenyegetéseket beváltották, és az épület felrobbant, vagy akár arra, hogy egy tömegrendezvényen nem gondoskodnak a

belépők átvilágításáról, és robbanóanyaggal bejutnak az elkövetők. Ekkor sokan a Ptk. 6:521. §-ára hivatkoznak, hogy az előreláthatóság nem állapítható meg, hiszen ki látta előre, hogy terrortámadás fog történni egy irodaházban. Álláspontom szerint a mai megváltozott világban ugyanúgy gondolni kell erre a kockázatra, mint arra, hogy az augusztusi tűzijáték esetén vihar következhet be, ami tömegpánikot vált ki. Az időjárást sem lehet befolyásolni, azonban hasonlóan egy terrortámadáshoz, fel lehet készülni tervekkel, megelőzéssel a bekövetkező károk csökkentésére. Amennyiben ez elmarad, akkor adott esetben elképzelhető, hogy a bíróság megállapítja a biztosított felelősségét. Tekintettel arra, hogy Magyarországon ilyen esemény még nem fordult elő, így ennek bírósági tesztje nem valósult meg.

Megfigyelhető azonban, hogy egy terrortámadás nem csak egy nemzetből szedi az áldozatokat. Így adott esetben könnyen elképzelhető, hogy egy esetleges terrorcselekménynek lennének más nemzetiségű áldozatai is. Amennyiben ez bekövetkezik, akkor elképzelhető, hogy adott esetben nem magyar bíróság ítélné meg, hanem külföldi bíróság, külföldi jog alapján. Ebben az esetben fel kell készülnie a biztosítottnak egy másik országban lefolytatott perre. Itt nemcsak az a kérdés, hogy időközben megállapítják-e a felelősséget, hanem ezeknek az eljárásoknak hatalmas ügyvédi költségei vannak. A következő külföldi esetből jól látható, hogy az eljárás sokáig elhúzódhat, és jelentős összeget ítélné meg a bíróság:

A WTC-nél elkövetett 1993-as robbantás után az egyik áldozat, Linda Nash beperelte a Port Authority-t¹⁷ – a WTC akkori tulajdonosát – az általa elszenvedett sérülések miatt. Linda Nash a Deloitte Touche alkalmazottja volt, akit a robbantás következtében egy beton-darab eltalált a fején, eszméletét veszítette, agysérülést szenvedett és poszt-traumatikus stressz szindróma alakult ki. A New York-i Legfelsőbb Bíróság Fellebbviteli tanácsa 22 év jogi eljárás után 2016. március 24-én kimondta, hogy Linda Nash jogosult kártérítésre, így jár neki 5,46 millió dollár kártérítés.

Terrorizmusra felelősségbiztosítást lehet kötni a magyar piacon, leginkább a nemzetközi háttérű cégek és befektetők vásárolnak ilyet, illetve a bankok írják elő az ügyfeleknek.

Légi biztosítás

A légitársaságok, repülőterek, illetve a légi irányítás nem működhet biztosítás, ezen belül a terrorizmusbiztosítás nélkül. Az Európai Unió 785/2004 szabályozása szerint a tagállamok területén belül, területére, területéről vagy területére felett repülést végző valamennyi légi fuvarozónak és légijármű-üzembentartónak rendelkeznie kell terrorizmus kockázatokra vonatkozó biztosítással. A magyar biztosítási piacon elérhetőek ezek a biztosítási termékek, azonban ezeket a magyar biztosítók mind a londoni biztosítási piacon viszontbiztosítják, mivel a belső irányelveik alapján ilyen kockázatot helyben nem vállalhatnak. Az ezen a területen felhasznált biztosítási feltételek mind a londoni piaci feltételek, de ezeket használják az európai biztosítási piacokon is. A legtöbb biztosító ezt a feltételt le sem fordítja, mivel félrefordítás esetén a biztosító viszontbiztosítási fedezet nélkül maradhat, mert ilyen esetben a viszontbiztosító kiharátja a helyi biztosító mögött.

A légi biztosítások esetében ketté kell választani, hogy mire terjed ki a terrorizmus biztosítási fedezete. Az egyik biztosítható kockázati kör maga a géptest, illetve az utasok, a másik biztosítható kör a harmadik személyeknek okozott kár.

A légi biztosítások kizárják a háborús kockázatokat, illetve külön a gépeltérítést egy önálló kizárással (AVN48B). Az AVN48B alapján minden katonai és terrorista akció, gépeltérítés, sztrájk, felkelés vagy szabotázsakció kizárásra kerül, továbbá a nukleáris és radioaktív kockázatok is. Díj ellenében azonban lehetőség van az AVN52-es záradék megkötésére, ami a legtöbb előbb említett kockázatot visszaemeli. Az AVN38B feltétel alapján nem adnak a biztosítók fedezetet a nukleáris kockázatra, amennyiben felelősségbiztosítást kötnek. Jelenleg a légitársaságok olyan biztosítással üzemelnek, hogy erre a kockázatra nincs biztosításuk. Érdekes megjegyezni, hogy eltérően a magyar Polgári Törvénykönyvben foglaltakkal, amely azt írja elő, hogy a biztosítást biztosítási évfordulóra lehet felmondani, az AVN52-es fedezet automatikusan megszűnik, amennyiben a világ öt vezető hatalma között háború tör ki, függetlenül attól, hogy hadüzenet történt-e vagy sem.

Magyarországon az egyetlen nyilvánosan hozzáférhető, légi kockázatokra vonatkozó biztosítással a Hungarocontrol Zrt. rendelkezik.¹⁸ A közbeszerzésről közzétett biztosítási szerződésben a biztosítók 1,2 milliárd amerikai dollárig vállalják a fedezetet, ami megközelítőleg 350 milliárd forintos kártérítési limitet jelent. A szerződés alapján a Hungarocontrol Zrt. rendelkezik az 1,2 milliárd amerikai dollár biztosítási fedezettel a terrorizmus kockázatokra, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy az AVN52-es záradékot megvásárolja.

Informatikai kockázatok

Nem telik el úgy nap, hogy ne hallanánk hackerek céges vagy állami számítógéprendszerek elleni támadásáról. Nagyon sok esetben nem is lehet tudni, hogy egy-egy támadás mögött a valóságban ki áll. Lehet amatőr programozó, hackercsoport, terrorista csoport vagy akár egy állam is. A nyomokat úgy meg lehet változtatni, hogy nem lehet tudni, ki volt az elkövető valójában. Mivel ezek a támadások személytelenek, így nem lehet megmondani, hogy a terrortámadás definícióját lehet-e ezekre alkalmazni.

Ebben az évszázadban beköszönt az Internet of Things (IoT, dolgok internete), amikor már nemcsak a telefonunk és számítógépünk lesz rajta a neten, hanem az autó, televízió, hűtő, riasztó, fűtés is. Ennek következtében a cégek többet fognak tudni rólunk, mint mi magunk, sőt, azt is tudják majd modellezni, hogy mit is akarunk a jövőben.

Ha a támadások célpontjait csoportosítani szeretnénk, akkor az alábbi ismérvek alapján lehetséges:

- állami szereplők (beleértve közüzemi szolgáltatókat, atomerőműveket)
- pénzügyi intézmények (bankok, brókerházak, kártyatársaságok)
- politikai szereplők (pártok, képviselők vagy akár választások)
- személyes adatokkal rendelkező jogi személyek

- egészségügyi intézmények (érzékeny adatok)
- egyéb személyes, illetve pénzügyi információkat tároló jogi személyek (internetes áruházak, internetes szolgáltató oldalak (aukciós portálok, társkereső oldalak, áruházláncok, hotelek stb.)

A nemzetközi biztosítási piac is érzékelte, hogy ezen a területen ma nem lehet megkülönböztetni a szó hagyományos értelmében vett terrorista támadást egy más okból elkövetett támadással szemben. Előzőek miatt az elérhető feltételek egyelőre nem zárják ki a terrorista támadásokat, így ha az adott cég információtechnológiai kockázatokat lefedő biztosítást vásárol, akkor az védelmet nyújt a terrortámadások ellen is.

Emberrablás- és váltságdíj-biztosítás

A terrorszervezetek is bevételi forrásnak tekintik a területükön dolgozó külföldi munkavállalók elrablásából származó váltságdíjat. Egyes becslések szerint évente 1,5 milliárd dollár váltságdíj kerül kifizetésre az emberrablók részére.¹⁹

A nemzetközi és a hazai piacon is elérhető az emberrablás- és váltságdíj-biztosítás, mely többek között fedezet nyújt a fizetendő váltságdíjra is. Ezeket olyan cégek kötik meg általában, melyeknek munkatársai olyan területeken dolgoznak, amelyek ilyen szempontból veszélyesnek tekinthetők.

Sokszor az elrabolt emberek nem is tudják, hogy a munkáltatójuk rendelkezik ilyen biztosítással. Ennek az az oka, hogy amennyiben ez kiderülne, akkor a munkavállalók kiemelt célpontjai lennének az emberrablóknak. A biztosítás nem kizárólag a váltságdíj megfizetését tartalmazza, hanem olyan tanácsadók szolgáltatásait is, akik katonai vagy titkosszolgálati múlttal rendelkeznek, és közre tudnak működni a tárgyalásokban vagy a túszerhadításában.

Zárszó

Magyarország a cikk megírásakor kevéssé tekinthető terrorista célpontnak, ilyen szempontból alacsony kockázatú országnak minősül. Ugyanakkor az, hogy a közelmúltban nem történt ilyen esemény, nem jelent biztosítékot arra, hogy a jövőben sem fog. Magyarország fontos világ- és európai sportversenyek helyszíne lesz, amelyek jelentős biztonsági kockázatokat rejtenek magukban.

Ha azonban megnézzük a vagyonszociális átlagos díjtételt (0,5 %), láthatjuk, hogy egy irodaház 2000 év alatt fizeti ki a teljes épület értékét. A biztosítók azzal számolnak, hogy 2000 évente fog egy olyan kár bekövetkezni, amelytől az egész épület megsemmisül, ettől függetlenül azonban nap mint nap hallunk károkról, és nem csak 2000 évente. Egy terrorcselekmény bekövetkeztének valószínűsége még alacsonyabb, azonban nem egyenlő a nullával. Ennek következtében a magyar biztosítási piacon elérhető terrorizmus fedezetek alacsonyabb díjon megvásárolhatóak, mint az egyéb biztosítások, és megfelelő védelmet tudnak nyújtani egy ilyen esemény bekövetkeztékor.

HIVATKOZÁSOK

- ¹ Larry Silverstein 1931-ben született amerikai üzletember, vagyona megközelítőleg 3,5 milliárd dollár.
- ² Rubble Indemnity (<http://www.snopes.com/wtc-terrorism-insurance/> utolsó letöltés 2017.03.31.)
- ³ 1993 World Trade Center bombing (https://en.wikipedia.org/wiki/1993_World_Trade_Center_bombing, utolsó letöltés 2017.03.31.)
- ⁴ Marsh Llc. 2016 Terrorism Risk Insurance Report
- ⁵ <http://www.newsweek.com/air-france-paris-attacks-revenue-loss-413889> utolsó letöltés 2017.03.31.
- ⁶ OECD - Terrorism risk insurance programmes by country
<http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/terrorism-risk-insurance-programmes.htm> utolsó letöltés 2017.03.31.
- ⁷ VARVF III. 1.o); IV.4. (Nysz.: 18571) 2017.03.31-i állapot
- ⁸ AHB-43400/2F 4.1.1. k) pontja, 2017.03.31-i állapot
- ⁹ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 152.§ (1) bekezdése
- ¹⁰ Aegon Zrt. Világjáró utasbiztosítás feltétel (Nysz: AUB-DT-170130) IX. 1. b), 2017.03.31-i állapot
- ¹¹ AIG Europe Ltd. Magyarországi Fióktelepe 2014. szeptember 1-jétől hatályos Travel Guard feltétel Kizárások 11, 2017.03.31-i állapot
- ¹² Allianz Biztosító Zrt. Utasbiztosítások Általános Szerződési Feltételek és Ügyfél-tájékoztató (AHE-21496/12) 45. b), 2017.03.31-i állapot
- ¹³ Colonnade Insurance S.A. Magyarországi Fióktelepe Utasbiztosítás szabályzat (Nysz: BBP.2017/107) 14. pont, 2017.03.31-i állapot
- ¹⁴ EUB Zrt. utasbiztosítási feltétele (Nysz: EUB2016-01U1) II. A) 2.7.), 2017.03.31-i állapot
- ¹⁵ Groupama Biztosító Zrt. Utasbiztosítási feltételei (Nysz: 13078/3) 20. és 31. pont, 2017.03.31-i állapot
- ¹⁶ Vienna Life Vienna Insurance Group Biztosító Zrt. Világjáró utasbiztosítás feltételei (Nysz: BI821 / 2016 0 411) 10. oldal, 2017.03.31-i állapot
- ¹⁷ <http://edition.cnn.com/2013/11/05/us/1993-world-trade-center-bombing-fast-facts/> utolsó letöltés 2017.03.31.
- ¹⁸ <http://kozadat.hungaroccontrol.hu/download/bc6bdc8516b40934f3003ae0c9099d5.pdf> utolsó letöltés 2017.03.31.
- ¹⁹ <http://www.havocscope.com/tag/kidnap-and-ransom/> utolsó letöltés 2017.03.31.
rise_of_the_machines_insurance_sector.pdf

IRODALOMJEGYZÉK

- Bart Elias – Rachel Y. Tang – Baird Weibel: Aviation War Risk Insurance: Background and Options for Congress, Online: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R43715.pdf> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
- David Torregrosa – Perry Beider – Susan Willie: Federal Reinsurance for Terrorism Risk in 2015 and Beyond, Working Paper Series Congressional Budget Office Washington, DC, Online: https://www.cbo.gov/sites/default/files/114th-congress-2015-2016/workingpaper/50171-TRIA_Working_Paper_1.pdf (utolsó letöltés 2017.03.31.)
- David W. Simon – Robert A. McConnell – Alex Ray „et al” Collateral Damage: An Examination of Tort Liability Post 9/11, Online: www.fed-soc.org/aboutus/DownloadLibrary?id=179 (utolsó letöltés 2017.03.31.)
- Henry H. Willis – Omar Al-Shahery: National Security Perspectives on Terrorism Risk Insurance in the United States, © Copyright 2014 RAND Corporation, Online: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR500/RR573/RAND_RR573.pdf (utolsó letöltés 2017.03.31.)
- Howard Kunreuther: The Role of Insurance in Managing Extreme Events Implications for Terrorism Coverage, Business Economics • April 2002 <https://doi.org/10.1111/0272-4332.00054>
- International Union of Aerospace Insurers: A GUIDE TO AVIATION INSURANCE, December 2012
Marsh Llc.: 2016 Terrorism Risk Insurance Report, Online: <https://www.oecd.org/daf/fin/insurance/4.DavidGasson-background.pdf> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
- OECD International Platform on Terrorism Risk Insurance AUSTRALIA TERRORISM RISK INSURANCE PROGRAMME, Online: <http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/Australia-Terrorism-Risk-Insurance.pdf> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
- OECD International Platform on Terrorism Risk Insurance AUSTRIA TERRORISM RISK INSURANCE PROGRAMME, Online: <http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/Austria-Terrorism-Risk-Insurance.pdf> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
- OECD International Platform on Terrorism Risk Insurance BELGIUM TERRORISM RISK INSURANCE PROGRAMME, Online: <http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/Belgium-Terrorism-Risk-Insurance.pdf> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
- OECD International Platform on Terrorism Risk Insurance DENMARK TERRORISM RISK INSURANCE PROGRAMME, Online: <http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/Denmark-Terrorism-Risk-Insurance.pdf> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
- OECD International Platform on Terrorism Risk Insurance FRANCE TERRORISM RISK INSURANCE PROGRAMME, Online: <http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/France-Terrorism-Risk-Insurance-2016.pdf> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
- OECD International Platform on Terrorism Risk Insurance GERMANY TERRORISM RISK INSURANCE PROGRAMME, Online: <http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/Germany-Terrorism-Risk-Insurance.pdf> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
- OECD International Platform on Terrorism Risk Insurance INDIA TERRORISM RISK INSURANCE PROGRAMME, Online: <http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/India-Terrorism-Risk-Insurance.pdf> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
- OECD International Platform on Terrorism Risk Insurance ISREAL TERRORISM RISK INSURANCE PROGRAMME, Online: <http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/Israel-Terrorism-Risk-Insurance.pdf> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
- OECD International Platform on Terrorism Risk Insurance NETHERLANDS TERRORISM RISK INSURANCE

- PROGRAMME, Online: <http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/Netherlands-Terrorism-Risk-Insurance.pdf> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
OECD International Platform on Terrorism Risk Insurance RUSSIA TERRORISM RISK INSURANCE
PROGRAMME, Online: <http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/Russia-Terrorism-Risk-Insurance.pdf> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
OECD International Platform on Terrorism Risk Insurance SPAIN TERRORISM RISK INSURANCE
PROGRAMME, Online: <http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/Spain-Terrorism-Risk-Insurance.pdf> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
OECD International Platform on Terrorism Risk Insurance UNITED KINGDOM TERRORISM RISK INSURANCE PROGRAMME,
Online: <http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/UK-terrorism-risk-insurance.pdf>
(utolsó letöltés 2017.03.31.)
OECD International Platform on Terrorism Risk Insurance UNITED STATES TERRORISM RISK INSURANCE
PROGRAMME, Online: <http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/United-States%20-Terrorism-Risk-Insurance.pdf>
(utolsó letöltés 2017.03.31.)
OECD REPORT FOR THE G7 PRESIDENCY - SUPPORTING AN EFFECTIVE CYBER INSURANCE MARKET, © OECD 2017
Patrick M. Liedtke – Christophe Courbage: Insurance and September 11 One Year After, International Association,
Online: <https://www.genevaassociation.org/media/586501/insurance-and-september-11-one-year-after.pdf>
for the Study of Insurance Economics, Copyright © 2002 The International Association for the Study of Insurance Economics
(utolsó letöltés 2017.03.31.)
Paul Hayes – Triant Flouris – Thomas Walker: Recent Developments in the Aviation Insurance Industry,
Online: http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/207945/2/2006_1A_StockPrice_paper.pdf (utolsó letöltés 2017.03.31.)
<https://doi.org/10.1111/j.1540-6296.2009.01165.x>
Paola Serrano: Aviation insurance Effects of the September 11 loss,
Online: <http://fundacionmapfre.com/ccm/content/documentos/mapfrere/fichero/en/trebol-en-num22-1.pdf> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
Robert P. Hartwig, Ph.D., CPCU – Claire Wilkinson: TERRORISM RISK: A CONSTANT THREAT, Impacts for Property/Casualty
Insurers, Insurance Information Institute,
Online: <http://www.iii.org/white-paper/terrorism-risk-a-constant-threat-2014-032114> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
Scott G. Johnson: TEN YEARS AFTER 9/11: PROPERTY INSURANCE LESSONS LEARNED, Tort Trial & Insurance Practice Law
Journal, Spring-Summer 2011, Online: <http://www.robinskaplan.com/resources/articles/ten-years-after-9-11-property-insurance-lessons-learned> (utolsó letöltés 2017.03.31.)
Terrorism Insurance Review, Report 2013 – Airmic, Online: https://www.willis.com/Documents/Publications/Services/Political_Risk/Terrorism_2013_FINAL_web.pdf (utolsó letöltés 2017.03.31.)